Att skapa förutsättningar för språkutveckling – på pedagog-, förskole- och huvudmannanivå

Helsingfors, Utbildningsstyrelsen 2019-10-31

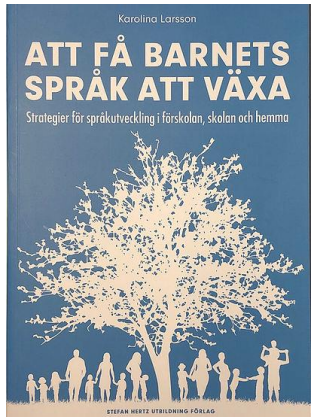
Lyft språket!

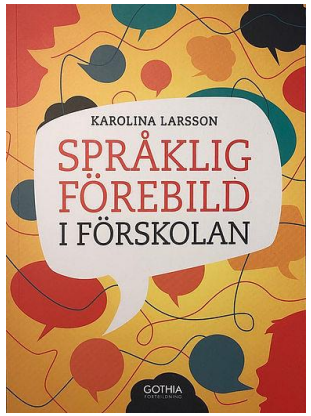
Karolina Larsson

karolina@utmedspraket.se

+46 706 119615

- Leg. logoped
- Språk-, läs- skrivutvecklare med inriktning flerspråkighet
- Ut med språket AB

- www.sprakutvecklarna.wordpress.se

- 10-12 Att skapa förutsättningar för språkutveckling – pedagognivå
- 12-12.45 Lunch
- 12.45-14.45 Att skapa förutsättningar för språkutveckling – förskolenivå och huvudmannanivå

”Barn växer in i den intellektuella tillvaro som omger dem”

Vygotskij 1978

Den vanligaste orsaken till språksvårigheter är bristande stimulans.

Naturliga drivkrafter

Relationer:

I naturliga sammanhang utvecklas språk och samspel i upplevelser med nära och kära. Känslomässig anknytning är viktig, barn härmar och vill efterlikna personer de beundrar, älskar och känner sig trygga med. Det skapar en stark motivation att kommunicera med dessa personer.

Interaktion:

Gemenskap och samspel där alla förväntas bidra. Barnens nyfikenhet, upptäckarlust och intressen styr samspelet.

Upplevelsebaserat lärande:

Barn upplever olika saker tillsammans med för dem viktiga vuxna, och de gemensamma upplevelserna kläs i ord.

Språkproduktion:

Barn måste ges rikliga tillfällen att använda språket. Att själv få skapa och producera språk, och inte bara vara en mottagare, är avgörande för att språket ska utvecklas. När barnet själv använder språket automatiseras och internaliseras det så att barnet så småningom kan använda språket som redskap för tanken.

”I en språkmedveten småbarnspedagogik är man medveten om att språken är närvarande – hela tiden och överallt. Personalen förstår språkets centrala betydelse för barnens utveckling och lärande, för kommunikation och samarbete samt för identitetsskapande och delaktighet i samhället. Att synliggöra flerspråkigheten stödjer barnens utveckling i en kulturellt mångskiftande värld. ***Alla i personalen ska vara medvetna om att de är språkliga modeller för barnen och de ska fästa uppmärksamhet vid sitt eget språkbruk****.”*

Ur Grunderna för planen för småbarnspedagogik

Att vara språklig förebild – lingvistisk vinkel

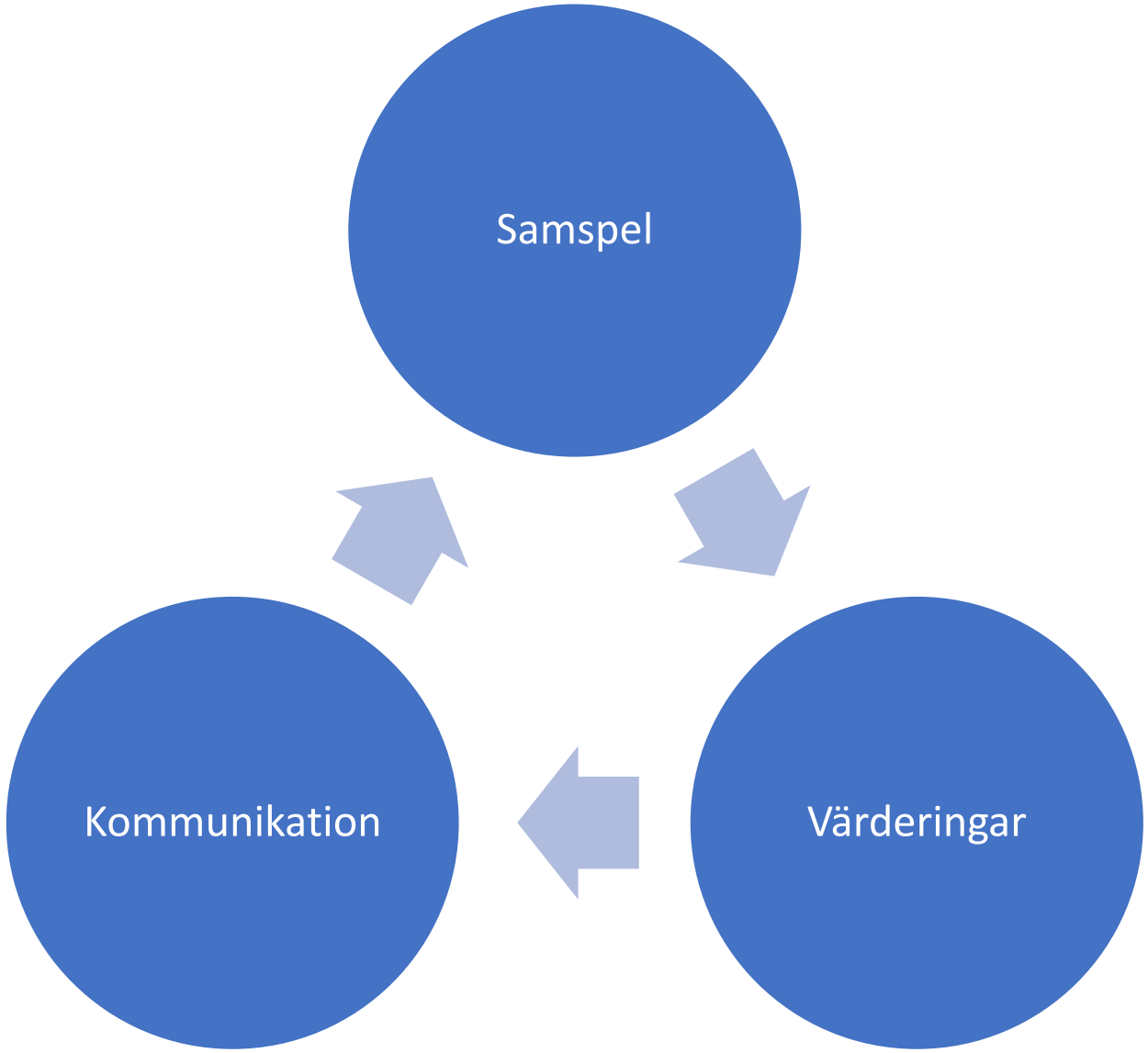
- Barnets samtalspartner som behärskar mer språk än vad barnet gör är språngbräda mot det som barnet ännu inte kan på egen hand.
- Rikt och nyanserat språk.
- Korrekt språk på alla nivåer.
- Rika upplevelser att samtala kring – omvärld/ord.

Att vara språklig förebild – filosofisk vinkel

- De barn du möter/talar med idag är de som förändrar världen imorgon.

- Greta Thunberg och Malala Yousafzai

- Vilka språkliga diskurser är de sprungna ur?

Samspel
Värderingar
Kommunikation

Att vara språklig förebild – pedagogisk vinkel

- Som samtalspartner är det viktigt att förstå hur mycket det egna språkandet påverkar barnens tänkande.
- Att förklara och diskutera sina tankar tillsammans med andra är viktigt.
- Det finns samtalsstrategier som kan öka barns lärande

- Exempel, reflekterande frågor, olika tankesätt, premisser, positiva förväntningar…

Att vara språklig förebild – psykologisk vinkel

- Den språkliga förebilden inte bara nyckeln till språket, utan även till sociala förmågor och tänkande.
- Barn socialiseras in i den intellektuella tillvaro som omger dem.
- Vad vill du ska prägla den intellektuella tillvaron i din verksamhet?

Vi…

… möter barnen så gott som dagligen
… skapar lärande sammanhang
… samtalar med dem och fördelar talutrymme
… ger språklig input
… formar gruppen – formar individen
… självbild och värderingar

Språkliga förebilder väljer och visar barnen vägen varje dag.
Aldrig färdigt. Rekonstrueras i varje möte.

”Inte nog med att vi ger barnen samtalsmöjligheter och samtalsvanor som avgör kvantiteten på barnens ordförråd och språknivå.

Vi ger barnen även samtalsklimatet, samtalstonen och de diskursiva sammanhang som de kommer att tala ifrån.”

(Språklig förebild i förskolan, Larsson 2019)

Varje tillfälle med språkligt utbyte mellan pedagog och barn bidrar med byggnadsmaterial till begrepps- och omvärldskunskap, samt bidrar till att forma barnens identiteter genom att varje utbyte *”blir ett självbiografiskt fragment”.*

(Davis och Harre, 1999)

”Det andra säger till mig och det de säger om mig kommer att påverka den självbild jag får. Men också hur de säger det. Deras förhållningssätt påverkar alltså hur jag förhåller mig till mig själv. Vem är jag, och vem får jag bli i andras ögon?”

(Språklig förebild i förskolan, Larsson 2019)

”Förskolan är en mycket viktig arena för språklärande eftersom de vuxna sällan samtalar med bara ett barn åt gången. Det finns alltid barn som lyssnar hur en vuxen förhåller sig till och samtalar med andra barn.

Som lyssnare förvärvar barnen också erfarenhet som de senare använder i samtal med vuxna och de observerar och imiterar ofta äldre barns samtalspraktik och deras sätt att förhålla sig till andra.

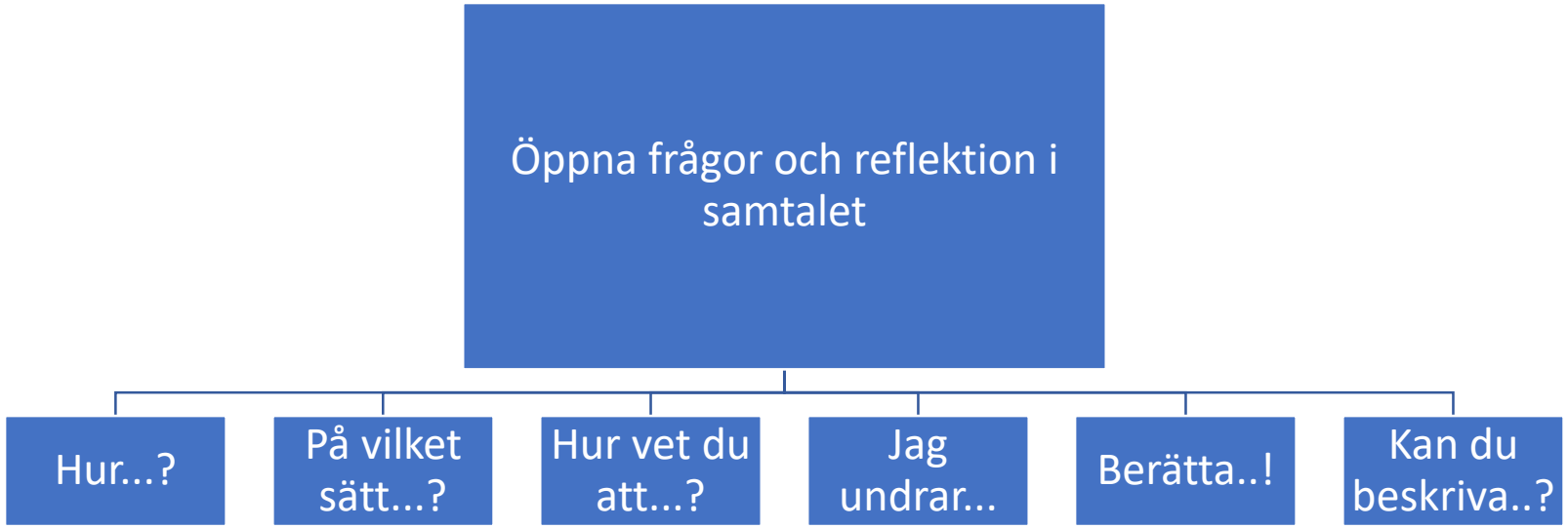
I förskolan förstärks betydelsen av vuxnas samtalspraktik eftersom det alltid finns några barn som lyssnar till hur vuxna pratar med andra och hur de pratar, och under förskoleårets lopp blir barnen vittne till en lång rad samtal som vuxna har med andra barn.”

(Gjems, 2011)

Språklig förebild - frågor

- Reflekterande frågor
- Äkta/falska frågor
- Öppna/slutna frågor
- Följdfrågor

Slutna frågor och styrning i samtalet
Ska du...?
Har du...?
Vill du...?
Kan du...?
Vem...?
Vad..?
När..?

Öppna frågor och reflektion i samtalet
Hur...?
På vilket sätt...?
Hur vet du att...?
Jag undrar...
Berätta..!
Kan du beskriva..?

Språklig förebild - hjärnkoll

- Urskilja kontur – då behövs kontrast.
- Hur många stjärnor ser du?

- Tillräckligt hög variabilitet i språkliga lärtillfällen.

Tittapåhundenvilkenfinhundnukommerhundenvillduhälsapåhunden

Tittapå**hund**envilkenfin**hund**nukommer**hund**envillduhälsapå**hund**en

HUND!

Duskulleundersökadammenduskulleletaeftergrodyngelduskullefotografera…

Du**skulle**undersök**a**dammendu**skulle**let**a**eftergrodyngeldu**skulle**fotografer**a**…

Skulle X-a!

skratta **skr**apa **skr**äp äppel**skr**utt an**skr**ämlig av**skr**iven

Repetition och kontrast

- Förhållandet mellan oföränderlighet och variation:
- När något förändras så framträder mönstret i det oföränderliga tydligare.
- Ska springa, ska springa, ska springa
- Ska springa, ska rita, ska vila, ska vakna, ska äta...

Ska X-a!

- Antal repetitioner med variation
- Utveckla barnens språk genom att tänka på repetition och kontrast (oföränderlighet och variation) i såväl samtal som i undervisning.

Språklig förebild – strategier för ordinlärning

- Regeln om 3
- Benämning
- Ordsamlare
- Prata om ords betydelser
- Beröm frågor och nyfikenhet på ord
- Medvetet arbete med att utöka barnens ordförråd

Säga vad det heter…

”Titta på den. Vilken fin. Kan du nå den? Jag ser en annan här borta, och här är en trasig. Nej Olle, såna ska man inte äta – spotta! Här är vi Tim! Kom och kolla, så många här är. Vill du plocka dom Tim?”

”Titta på den. Vilken fin. Kan du nå den? Jag ser en annan här borta, och här är en trasig. Nej Olle, såna ska man inte äta – spotta! Här är vi Tim! Kom och kolla, så många här är. Vill du plocka dom Tim?”

”Titta på kastanjen. Vilken fin kastanj. Kan du nå den stora taggiga kastanjen på grenen där borta? Jag ser en annan kastanj här borta, och här är en kastanj som är trasig. Nej Olle, kastanjer ska man inte äta – spotta ut kastanjen! Här är vi Tim! Kom och kolla, så många kastanjer här är. Vill du plocka några kastanjer Tim?”

(Ur: Att få barnets språk att växa, Larsson 2016)

”Genom att systematiskt verbalisera och diskutera med barnen stöds utvecklingen av barnens ordförråd. I den småbarnspedagogiska verksamheten ska språkbruket vara beskrivande och exakt.”

Ur Grunderna för planen för småbarnspedagogik 2018

Ordrikedom och kontext: synonymer, nyanser och uttryck

Synonymer: Laga, reparera, renovera, lappa, stoppa…
(fix, piece, mend, heal, repair, rig, rustle up…)

Nyanser: Gå, vanka, promenera, lufsa, vandra, traska, spatsera, strosa, knalla, ströva, spankulera, flanera…

(walk, tread, toddle, pass, hoof, step, breeze, march, peregrinate, perambulate…)

Sammansättningar och uttryck: Gå av, gå an, gå av och an, gåstol, gå ihop, gå åt, gå på, gå upp, gå ner, gå bort, gå till, gå från, gå sönder, gå snett, gå illa, gå bra, gå hädan, gå åt skogen…

(walker, walkman, walk-on, walkout, walkway, walkingstick, walking frame, , walkoff, walkway, walkthrough, walkingtrail, walk of life, walk forth and back, walk the walk…)

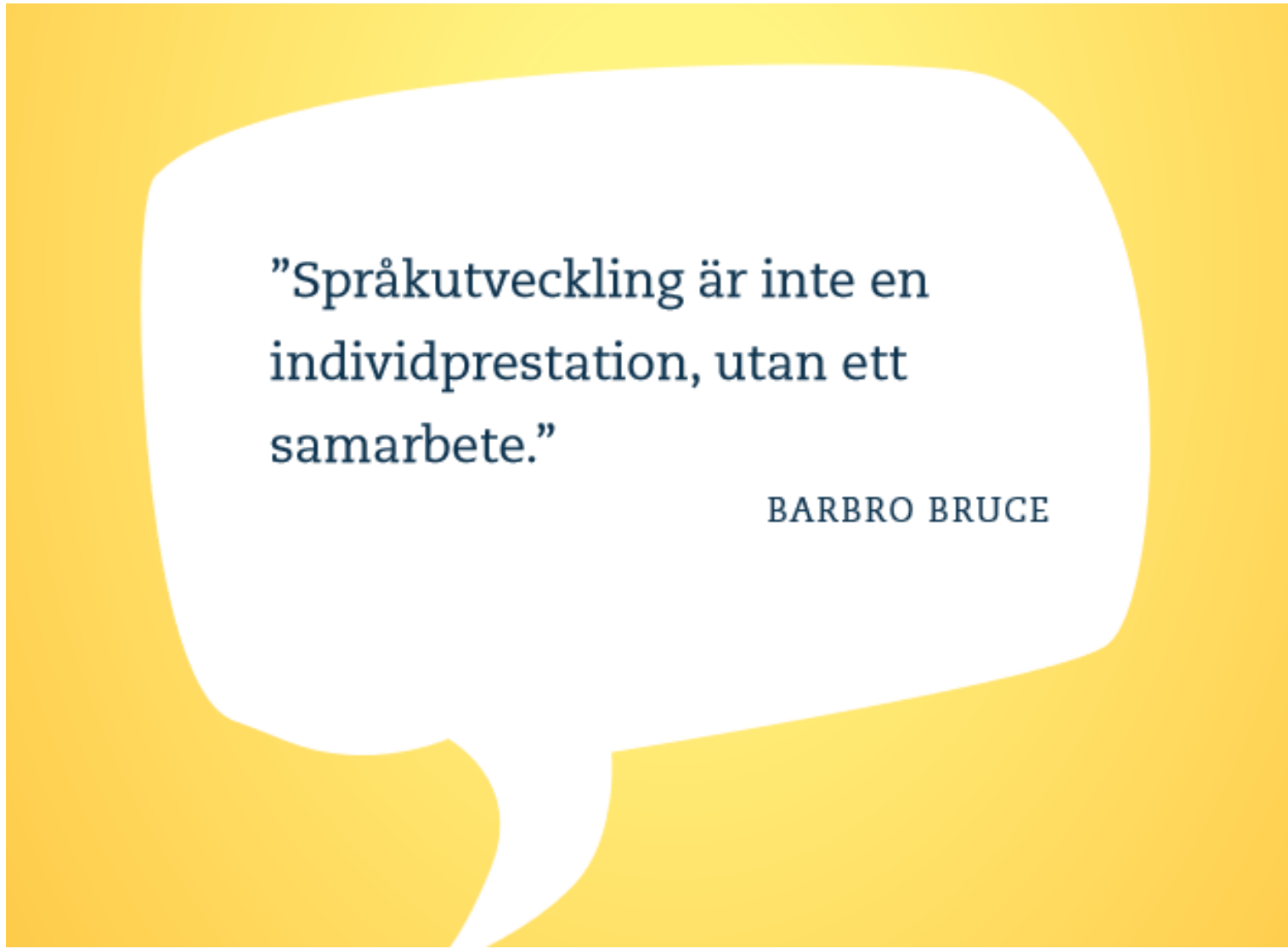
Tänk er kaptenen
på en galeas, en hukarejakt,
en skonare, en brigantin,
en fregatt, en korvett, en snau
med molnet av segelduk över sig:
gaffel- och bomsegel
toppsegel, stagsegel,
skrothorn, fallhorn, halshorn

När det blåser till storm
kan han väl inte bara peka
med handen
och ropa: Ta ner dom där!
Det skulle se ut.

Snickaren har en låda med fackord
Muraren sina
och den som skall styra en stat
kan väl inte bara gasta i stormen:
Dom där sitter fel! Reva dom där!

Jag måste använda ord
när jag talar till er
Ni måste lära er ord.

Lars Forssell ur Oktoberdikter

”Språkutveckling är inte en individprestation, utan ett samarbete.”
BARBRO BRUCE

Kvalitet och kvantitet

Språkutveckling gynnas av kvantitet, om kvalitén på kvantiteterna är god.

Hur kan vi öka mängden samtal för varje enskilt barn?

Hur kan vi öka kvaliteten på samtalen i vardagen?

Det finns ingen gräns för hur många och hur mycket språk vi kan lära.
Det som begränsar oss är tiden.

Planera för barns språkproduktion (och vår egen…)

- Vilket språk ska vi presentera för barnen?
- Hur ska barnen kunna använda det språk vi presenterar för dem?
- Upplev nya begrepp
- Höj nivån – språklig komplexitet
- ”Barns lexikala förmåga, särskilt i form av ordförrådsutveckling, utgör en viktig grund för barnens senare språkliga och kognitiva utveckling, inklusive läs- och skrivfärdighet.” (Cox Eriksson)

- Inventera begrepp – öka ordrikedomen

Ur boken ”Språklig förebild i förskolan”, Larsson 2019

- Glad
- Lycklig
- Euforisk
- Munter
- Tillfreds
- Exalterad

- Ledsen
- Sorgsen
- Dyster
- Besviken
- Butter
- Trumpen
- Irriterad

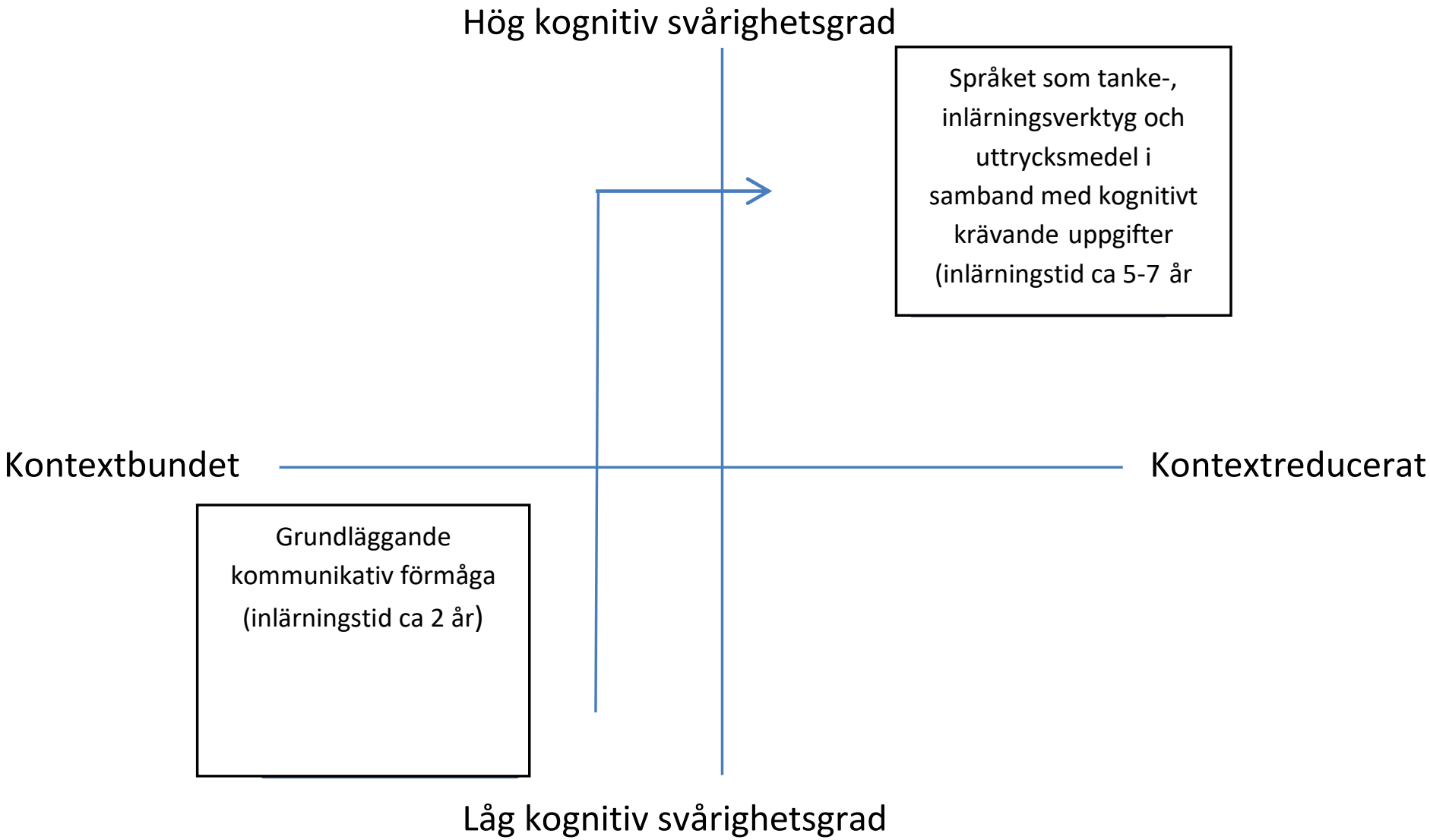
- Arg
- Ilsken
- Rasande
- Vansinnig
- Frustrerad

- Ivrig
- Peppad
- Motiverad
- Sugen
- Intresserad
- Engagerad
- Koncentrerad
- Fokuserad

Ur boken ”Språklig förebild i förskolan”, Larsson 2019

”I den småbarnspedagogiska verksamheten ska barn med ett främmande språk som modersmål och flerspråkiga barn få stöd för att utveckla sina språkkunskaper, sina språkliga och kulturella identiteter och sin självkänsla. Utvecklingen av barnens kunskaper i svenska eller finska ska främjas målinriktat och utgående från barnens behov och förutsättningar på alla områden som barnets språkliga kunskaper och färdigheter omfattar. Med hjälp av mångsidiga kommunikationssituationer och lärmiljöer ska barnen ges möjlighet att använda och tillägna sig svenska eller finska som andraspråk. **Ett konkret språk och ett uttrycksförråd som används i vardagen** ska vara utgångspunkten för att tillägna sig svenska eller finska.”

Ur Grunderna för planen för småbarnspedagogik 2018

Hög kognitiv svårighetsgrad
Språket som tanke-, inlärningsverktyg och uttrycksmedel i samband med kognitivt krävande uppgifter (inlärningstid ca 5-7 år
Kontextbundet
Kontextreducerat
Grundläggande kommunikativ förmåga (inlärningstid ca 2 år)
Låg kognitiv svårighetsgrad

Cummins

Flerspråkighet och språkförsening?

- Taldebuten bör ske vid samma ålder som hos enspråkiga barn.
- Ett antal undersökningar visar att flerspråkiga barn har en ”time-lag” i sin språkutveckling. Språklig ålder och intelligensålder följs inte åt på samma sätt som hos enspråkiga barn.
- Se tvåspråkiga barns språkutveckling som en helhet. Det är vad barnet kan *totalt* på båda språken som räknas.
- De flesta successivt flerspråkiga barn har en icke-verbal period vad gäller andraspråket under vilken de bara talar modersmålet.
- Vid 10-12 års ålder ska det flerspråkiga barnet ha uppnått samma språkliga nivå som enspråkiga barn, d.v.s. ha kommit ikapp.
- Flerspråkighet orsakar ALDRIG språkstörning.
- Ett flerspråkigt barn har en språkstörning endast om den uppträder i båda språken
- Båda språken måste bedömas
- Pragmatiska beteenden som anses acceptabla skiljer sig från kultur till kultur
- Viktigt med stimulans och exponering för BÅDA/SAMTLIGA av barnets språk!

”Vanligtvis har det två eller flerspråkiga barnet en långsammare språkutveckling på varje enskilt språk under de tidiga åren. Det tar helt enkelt längre tid att lära sig flera språk. Däremot förefaller det som att barnet kan hämta in detta senare och olika studier har visat att det barn som får stöd i två språk under hela sin uppväxt kan lämna gymnasiet med behärskning av två språk. Detta sker dock inte naturligt utan stöttning krävs under hela skoltiden.

Det är alltså betydelsefullt för möjligheterna till tvåspråkighet att båda språken stöds och att de vuxna som finns runtomkring förstår att det är naturligt att den tidiga språkutvecklingen blir något långsammare och präglas av språkblandning.”

Åsa Wedin

Tid för tillägnande av ett andraspråk

- På 1-2 år får man ett ”ytflyt” för lätt konversation, med relativt gott uttal och grammatik.
- Det tar 3-8 år att få ett skolspråk som räcker för skolframgång och studier
- Det tar 10-12 år för att bli ”klar” med andra språket
- Utifrån dessa fakta borde de flesta flerspråkiga barn i svensk förskola ha samma förutsättningar som enspråkiga vid skolstart.
- Hur ser det ut i Finland?

Språktillägnandeprocessen

- Krashen: input som ligger på en nivå som gynnar intag. För svårt språk leder inte till intag.
- Vygotskijs ”proximala utvecklingszon” - input som ligger strax över inlärarens egen nivå.

- **Input:** Är jag en språklig förebild med ett rikt, varierat och begripligt språk? Utmanar jag barnen språkligt?
- **Intake:** Ger jag varje barn chansen till språklig bearbetning?
- **Output:** Ger jag varje barn utrymme att producera språk i sammanhang? Stöttar och utmanar jag barnets språkliga utflöde?

”Förskollärarna kan få föräldrarna att stötta barnets språkutveckling oberoende av dessas skolgång och utbildningsnivå. De kan göra föräldrarna uppmärksamma på värdet av en egen textkultur i form av t.ex. berättelser och sångtraditioner och inbjuda dem att ta med dessa till förskolan. De kan visa på värdet av att prata med barnet på det språk som föräldrarna behärskar bäst… En positiv effekt är att samtal om språk, språkstimulans och språkfärdigheter ofta återverkar på de vuxnas praxis.”

Sandvik & Spurkland

Kulturskillnader i språksocialiseringen

- Samtalet är grunden för lärande och socialisering oavsett vilken kultur barnet tillhör.
- Eftersom det finns skillnader i språkbruk och språksocialisering kommer barn till förskolan med olika typer av språkerfarenheter i bagaget.
- Begreppet kulturell mångfald - hemkultur

Vanliga fällor

- I mångkulturella förskolor kan man se att personalen ofta väljer böcker som är språkligt enkla och avsedda för yngre barn. Det är förödande för deras språkutveckling.
- Det är viktigt att alla barn får stifta bekantskap med litteratur som ”träffar” dem utifrån åldersmässiga erfarenheter och intressen. Också minoritetsspråkiga sexåringar är sex år, men de livserfarenheter och intressen som sexåringar har.
- Barnen kan inte alltid uttrycka sina kunskaper – vi uppfattar det som att han/hon inte har kunskaperna
- Månar om språkförståelse – sänker kraven språkligt. Ofta innebär det sänkta krav rent allmänt. Barnen berövas då möjligheten att utvecklas och på sikt att lyckas i utbildningssystemet.
- Jobbar med att ge begripligt inflöde – glömmer bort att ge barnen tillfälle att producera språk. Färre tillfällen till språklig korrigering/feedback.

forts.

- Klassrummets och undervisningens begränsningar
- Två tredjedelar
- I naturligt umgänge är det barnets behov som styr språkinlärningen. Man har roligt tillsammans och lär sig saker av bara farten. Den känslomässiga anknytningen är stark - barnet lyssnar på och talar till älskade, omtyckta, betydelsefulla och beundrade personer.
- När läraren och lärarens planering styr aktiviteten försvinner en del av den naturliga motorn i språkinlärningen.
- En styrande och korrigerande eller kompensatorisk lärarroll i mångetniska grupper snarare än en ”stödjande lärarroll där lek och lärande bygger förutsättningar runt barnet”. (Johansson & Pramling Samuelsson, 2006)

forts.

- Betydelsen av lugn och ro – lätt att tappa tråden
- Tätare pauser – större ansträngning än för barn som får undervisning på sitt första språk
- Språkens status
- Medvetenhet om annorlunda referensramar: skog, hund, mycket regn o.s.v.

Framgångsfaktorer

- Aktiviteter som förekommer i förskoleverksamheten har en återkommande karaktär. En sådan karaktär innebär exempelvis att barn deltar i måltidsaktiviteter 10-15 timmar av sin tid i förskolan varje vecka. Denna tid kan användas på olika sätt. Pedagogisering av måltid och medveten stöttning möjliggör inkludering av samtliga barn i språklig kommunikation. (Kultti)

- Skillnader mellan tal och skrift sammanfaller i stort med skillnader mellan vardagsspråk och kunskapsrelaterat språk.

- Språkstödjande strategier

Stöttning/scaffolding…

- Byggnadsställning kring barnets kommunikation, d.v.s. vuxna finns som stöd för barns **kommunikation**, för att vidga och stötta barnens **förståelse**, men också för att stödja barnens möjligheter att **samspela** och **uttrycka sig**. Exempelvis:
- Ge förförståelse
- Upprepa betydelsebärande begrepp
- Dela upp flerledade instruktioner
- Ge bildstöd i samtal
- Ge modellfraser o.s.v…

Stöttning – från enkla till komplexa samtal

Den vuxne kan stötta på många olika sätt. Hon kan ge barnet positiv bekräftelse genom en enkel återkoppling som ja, precis, just det eller visst.

En annan typ av stöttning är att ge barnet tid att tänka sig för och tid att ge respons. I samtal med barn bör de vuxna vara väldigt toleranta vad gäller pauser i samtalet.

Den vuxna kan göra det lätt för barn att delta genom att ställa utfyllnadsfrågor eller så kallade luckfrågor. Det kan vara en strategi att tillgripa när barnet bara kan kommunicera med enstaka ord.

Den vuxne kan också stötta genom att göra barnet uppmärksamt på specifika händelser i en text. Den vuxne kan uttala det som saknas i berättelsen tillsammans med barnet. Att ställa enkla ja/nej-frågor är en annan enkel strategi för att dra in barnet i samtalet.

Den vuxne kan också problematisera något som barnet säger, stimulera det att gå vidare… dra in barnets egna erfarenheter, generella kunskap om ämnet eller förmåga att dra slutsatser…

Sandvik & Spurkland

”Utmaningen är att kunna kombinera begripligheten samtidigt som man höjer den språkliga nivån. Det är meningen att språket ska ligga snäppet över barnets egen, men heller inte för högt över.”

”Om förskolepedagogerna koncentrerar sig på hur de själva pratar räcker det långt.”

Tuomela

”Vi ska inte undvika att använda ord och begrepp som är ovanliga. Dock är balansgången viktig så att det inte blir för abstrakt för dem.”

Fast, 2011

”Om pedagogerna lyckas ”höja nivån” på sitt eget talade språk har betydelse för hur barnen kommunicerar.”

Anna Flyman-Mattsson

”Alla tror att de talar med fler och svårare ord och meningar än vad de faktiskt gör. Pedagogerna är så måna om att barnen ska förstå vad de säger, att de sänker sin språknivå”

Veli Tuomela

”I förskolan, förskoleklassen och grundskolans tidigare år är språket ännu inte så olika i olika ämnen och man har fortfarande mycket konkret stöd för lärandet. Trots det är det viktigt att personalen medvetet arbetar med att utveckla barnens språk inom olika kunskapsområden. När man arbetar med olika ämnesområden, exempelvis vatten som fryser eller smälter vid olika temperaturer är det viktigt att läraren använder och förklarar termer som används inom det naturvetenskapliga området för att beskriva hur vattnet förändrar sin konsistens med temperaturen, såsom fryspunkt, smältpunkt, fast, flytande, gas.

Om man arbetar med larver kan man introducera begrepp som puppa, kokong, stadier och livscykel.

När man inom matematiken arbetar med vägning får man naturliga tillfällen att öva adjektiv som tyngre, lättare, tyngst, lättast.”

Åsa Wedin

Egentligen inget nytt…

- Bara mer systematik i både läsning och samtal.
- Konkreta föremål och figurer när man läser och berättar, samtalsstöd.
- Man tänker mer medvetet över valet av böcker
- Man samtalar i och läser för små grupper som är sammansatta efter noggrant övervägande
- Gemensamma upplevelser. Och läsning av samma text för hela barngruppen – gör att alla har referenser till samma stoff – gemensam erfarenhetsbank
- Barnen är medberättare och medkonstruktörer i samtal och lek – talutrymme!
- Man knyter andra aktiviteter i förskolan till bokläsningen – tematiskt lärande
- Man tillvaratar barnens medverkan, barnens frågor, barnens initiativ
- Man använder sitt eget språkande som det främsta pedagogiska redskapet.

”Oavsett var i språkutvecklingen barnet befinner sig, och hur lätt eller svårt barnet har för att tillägna sig språk, så är det barnets omgivning, dess språkvanor, och barnets eget vardagsspråkande som kommer att avgöra hur mycket språk barnet tillägnar sig.”

(Att få barnets språk att växa, Larsson 2016)

Att skapa förutsättningar för språkutveckling – förskolenivå och huvudmannanivå

- Förskolan kan vara ett sammanhang och ett samhälleligt instrument för att stärka en språkutveckling som är funktionell i ett mångkulturellt och globaliserat samhälle. (Kultti)
- Experimenterande arbetssätt i mindre grupper i en stimulerande miljö med genomtänkt material har genomgående pekats ut som aspekter av en verksamhet med hög kvalitet. (Pramling)
- Vikten av professionella pedagoger som skapar ett ömsesidigt samspel och kommunikation med barn samt en verksamhet där både barn och lärare initierar aktiviteter. (Björk-Willén)

McKinsey rapporten, 2007

- Socio-ekonomiska faktorer väger tungt. Hemmiljön är absolut viktigast för att eleverna ska nå goda resultat i läsning och skrivning.
- Lärarkompetensen näst viktigast
- God undervisning kan kompensera för en fattig skriftspråklig miljö
- När ett skolsystem ska gå från låg nivå till en acceptabel nivå krävs ofta att förbättringarna initieras centralt. Det handlar om att skapa stabilitet i systemet, minska variation mellan klassrum och skolor och se till så att ”basic standards are met”.
- Ju längre skolsystemet kommer på förbättringsresan – desto mer fokus läggs på den pedagogiska praktiken, vilken har mindre att göra med den centrala förvaltningen – istället drivs då förbättringarna från lärarna själva.

I all skolförbättring spelar skolledaren en central roll. Dels indirekt genom att etablera klimat och kultur, men också indirekt genom sitt sätt att organisera kompetensutveckling och undervisning samt hur skolledaren engagerar och driver skolutveckling.

Ross & Gray, 2006

”Det är inte bara skolledaren som enskild person som har betydelse för förbättringsarbetet. Det handlar i hög grad om hur ansvaret för planering och beslut fördelas mellan ledningsgrupper, lärare, huvudmän och myndigheter. Därtill krävs det också ett system och en infrastruktur för utvecklingsarbetet som stödjer sådana ambitioner över tid. Även hur personal, föräldrar och elever involveras är avgörande. Medbestämmande för olika deltagare utgör ett viktigt mått på skolans samarbetsklimat.”

Håkansson & Sundberg, 2016

Vad kännetecknar framgångsrikt utvecklingsarbete?

- Bland annat…
- … effektivt ledarskap; bl.a. beslutsamhet, engagemang, uppföljning, utbyte och rekrytering av personal
- … fokus på lärande; resultat och effektiv tidsanvändning
- … positiv kultur; gemensam vision, ordningsamt klimat och positiv förstärkning
- … höga förväntningar på barn/elever och personal
- … delaktiga föräldrar och barn/elever

Håkansson & Sundberg, 2016

Förbättringsarbete…

- Verksamhetsutveckling är tätt förknippad med lärares utveckling…
- Det är viktigt att detta beroende erkänns och betonas.
- Samtidigt sker all utveckling och lärande både i ett lokalt och i ett globalt sammanhang, vilket gör att centralt utformade, strömlinjeformade och tidsbegränsade förbättringsinsatser sällan når det starka genomslag som förväntas.
- Forskningen pekar på vikten av lärares kontroll över sitt eget lärande och behovet av lokalt manöverutrymme när lärarna arbetar med utveckling av sin praktik.
- Spänningsfält mellan lokalt och centralt styre.

(Day, 2012)

Språkliga handlingsplaner

Bakgrund:

Utredningar år 6-9
Behov av stöd – insatser
Överlämningar

- Syfte: ökad likvärdighet i förskolors och skolors arbete med språk- läs och skrivutveckling
- Rutinen handlar om att stödja förskolornas och skolornas arbete kring barns och elevers språk-, läs- och skrivutveckling genom att:
- Skapa kommungemensamma rutiner för att uppmärksamma och följa barns och elevers språk-, läs- och skrivutveckling på ett likvärdigt och systematiskt sätt i ett 1-16 års perspektiv
- Medvetandegöra det främjande och förebyggande arbetets samt de tidiga insatsernas betydelse för en framgångsrik språk-, läs- och skrivutveckling
- Tidigt upptäcka och sätta in åtgärder för barn och elever som behöver stöd i sin språk-, läs- och skrivutveckling. Detta vid minsta indikation eller så fort det befaras.

Förskolans målbilder

- Syftar till att säkerställa kvalitet och likvärdighet i Halmstads kommuns förskolor och är en del av det systematiska kvalitetsarbetet.
- Målbilderna ligger till grund för planering, genomförande och uppföljning av undervisningen samt kan även användas för att få syn på varje barns förutsättningar att utveckla sina språkliga förmågor och färdigheter samt sin språkliga förståelse.
- Inom områdena *Meningsskapande sammanhang*, *Reflektion för barns och pedagogers fortsatta lärande och utforskande* och *Dialogiska, flerstämmiga och utmanande miljöer*

Meningsskapande sammanhang

Pedagogerna lyssnar in barnen och:

- det pedagogiska arbetets syfte är tydligt och kopplat till styrdokumenten.
- anpassar miljön och utvecklar material som stegrar utmaningarna i undervisningen beroende på barngruppens och varje barns förutsättningar och intresse samt i förhållande till läroplanen och valt innehåll.
- har ett tema-, projekt-, och innehållsinriktat förhållningssätt under hela dagen och över tid för att ge varje barn förutsättningar till berättande, reflektion och fördjupning.
- utmanar utforskande och undersökande i den pedagogiska miljön.
- skapar förutsättningar för nya upplevelser både inom och utanför förskolan. Nya upplevelser möjliggör vidgade samtal och ett utvecklat ord- och begreppsförråd.
- klär situationer och händelser i ord och begrepp över hela dagen.
- använder adekvata, nyanserade och avancerade ord och begrepp samt korrekt meningsbyggnad.
- introducerar nya, ämnesspecifika ord och begrepp samt varierar och vidgar varje barns möte med olika textvärldar och genrer.
- skapar förutsättningar för högläsning och textsamtal i många olika sammanhang och miljöer för varje barn.
- är skrivande och läsande förebilder, modellar samt utvecklar och vidgar varje barns text- och läsförståelsestrategier.
- och har en aktiv närvaro och en miljö som främjar och uppmuntrar lek för barnens kommunikativa utveckling, lärande och välbefinnande.

Reflektion för barns och pedagogers fortsatta lärande och utforskande

Pedagogerna:

- och barnen dokumenterar och synliggör tillsammans barnens tankar och hypoteser utifrån undervisningens innehåll och använder dem i det fortsatta arbetet.
- observerar, dokumenterar och synliggör både gruppens lärprocesser och det enskilda barnets förändrade kunnande.
- och barnen reflekterar tillsammans kring dokumentationerna som utgångspunkt för personalens analys och planering.
- använder kontinuerligt och systematiskt olika verktyg för reflektion, så som digitala bilder, observationer, film, barnens alster och egna dokumentationer (analoga såväl som digitala), reflektionsprotokoll mm.
- ger varje barn förutsättningar att vara delaktiga i och kunna lära sig reflektera kring sitt lärande både genom lär- och dokumentationsväggar samt lärloggar i Unikum.

Dialogiska, flerstämmiga och utmanande miljöer

Pedagogerna lyssnar in barnen och:

- skapar dialoger med respekt för varje barns uttryckssätt och talutrymme samt visar en uppriktig vilja att förstå och tolka vad barnet/barnen menar.
- utmanar barnen genom att skapa olika typer av ”lärandegrupper” utifrån barnens erfarenheter, förståelse, nyfikenhet och intressen.
- utmanar varje barn olika kommunikativa förmågor genom att erbjuda många olika estetiska uttrycksformer, symboler/bilder och TAKK.
- uppmuntrar barnen att jämföra sina egna erfarenheter med det man upptäcker, utforskar, skapar, läser, skriver, berättar och samtalar om.
- uppmuntrar varje barn att använda, skapa och skriva med egna bilder, symboler, tecken och/eller bokstäver.

Hållpunkter grundskola

- Hållpunkterna för åk F-2 kompletterar de kunskapskrav som finns i Lgr 11 i ämnena *svenska* och *svenska som andraspråk* i åk 1 och 3.
- Eleverna behöver emellertid ges förutsättningar att utveckla ett ämnesspecifikt ord- och begreppsförråd och skriftspråk i alla ämnen. Alla lärare behöver därför ha ett medvetet förhållningssätt kring språk-, läs- och skrivutveckling.
- Hållpunkterna ska ses som lägsta godtagbara nivåer för elevers språk-, läs- och skrivutveckling i alla ämnen och ämnesområden i slutet av de läsår de gäller för.

Hållpunkt förskoleklass

- Alla elever utvecklar en god fonologisk medvetenhet och har därmed en god grund inför den kommande formella läs- och skrivinlärningen i åk 1.
  Alla elever har en effektiv bokstavskännedom. Alla elever utvecklar sin språk-, ord-, text- och läsförståelse samt sin förmåga att kunna kommunicera och reflektera kring detta i tal och skrift i olika sammanhang och för skilda syften.

Hållpunkt år 1

- Alla elever lämnar åk 1 med en fungerande avkodningsförmåga.
- Eleverna klarar av att skriva ljudenligt stavade ord för hand och med tangentbord.
- Eleverna uttrycker egna berättelser, erfarenheter, tankar och åsikter i tal och skrift samt utvecklar sin språk-, ord- och textförståelse.

Hållpunkt år 2

- Alla elever utvecklar sitt läsflyt, dvs. läser med god hastighet, ordigenkänning (med hjälp av ljudning och ortografisk läsning) och prosodi, samt sin språk-, ord-, text- och läsförståelse.
- Eleverna reflekterar och drar slutsatser kring innehållet med hjälp av olika förståelsestrategier.
- Eleverna använder sig av alla bokstäver i skrift och stavar elevnära ord med allt större säkerhet.
- Eleverna skapar enkla berättelser/faktatexter i skrift med början till viss struktur, dvs. inledning, handling och avslutning och utvecklar strategier för att ombearbeta sitt innehåll.

Delprocesser i rutinen

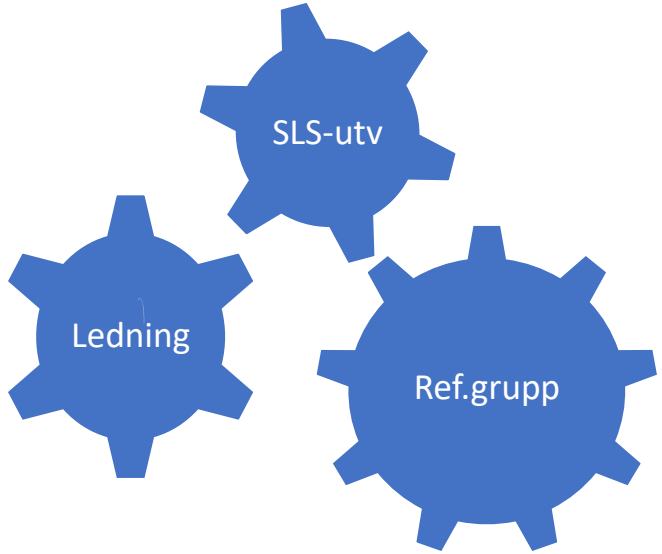
- Främjande och förebyggande arbete
- Observation, kartläggning/bedömning och analys
- Tidiga insatser, åtgärder och särskilt stöd
- Uppföljning, utvärdering, utveckling & utmaning
- Överlämning och mottagande

Process för framtagande av rutin

- Språk-, läs- och skrivutvecklare + referensgrupp
- Förskolechefer och rektorer
- Politisk process
- Pilotverksamheter
- Samtliga enheter

- Struktur för att upprätthålla arbetet
- Revidering

Utmaningar/hinder

- Motstånd, vi gör som vi alltid har gjort
- Målträngsel, stress och tidsbrist
- Rotation på personal
- Startsträcka när ny medarbetare ska sätta sig in i arbetet
- Uppgift som delegeras till fåtal
- Kompetensbrist
- För mycket styrning - pedagogerna kanske inte har förståelse
- Implementering
- Långsiktigt arbete
- Väva ihop arbetet med allt det andra
- Det flerspråkiga perspektivet

Möjligheter

- Lustfylld process med utrymme för kreativitet och frihet
- Kunskapshöjande
- Väva ihop de olika planerna, exv. Språkplan och värdegrundsarbetet
- Kunskapsöverföring mellan stadier
- Kunskapsöverföring - arbetssätt
- Ökad likvärdighet
- Bättre övergångar
- Mer fokus på främjande och förebyggande
- Mindre ”brandsläckning”
- Mindre energiåtgång till åtgärder
- Mer fokus på uppföljning och analys

- Hålla fokus på:
- Huvudman ska skapa förutsättningar för kvalité och för utveckling.
- På alla nivåer i styrkedjan, på varje tjänstemans kontor, ska allt arbete som utförs bidra till att förbättra förutsättningarna för barn och pedagoger i verksamheten.
- Huvudman bistår förskolechef och pedagoger med resurser som de behöver för att utföra sitt uppdrag. Förskolechef bistår pedagoger med resurser som de behöver för att utföra sitt uppdrag.
- Tydliga roller och uppdrag
- Riktade satsningar där det behövs
- Uppföljning
- Utvecklingen av den pedagogiska praktiken måste ske där den är.

Organisation

Förskolechef

- Välfungerande arbetslag/team och forum för erfarenhetsutbyte och kollegialt lärande
- Rutiner
- Organisation av barngrupper.
- Tillsammans med pedagoger organisera verksamheten för samtal, samspel, lek.

Förvaltningschef

- Barn- och elevströmmar
- Verksamhetsområden och team.
- Organisation av språkresurser exv. modermålslärare och studiehandledare
- Samverkansavtal med exv. barnhabilitering, logopeder, bibliotek o.s.v.

Kapprumsbibliotek – huvudman skapar förutsättningar för läsfrämjande arbete

- Pedagogers oro för barns språkutveckling och föräldrars bristande intresse för högläsning.
- Projekt ”Läs för mig!”
- Syfte: att ge föräldrar kunskap om högläsningens betydelse för barns språkutveckling, skolprestationer och livsvillkor, och därmed motivera och öka antalet föräldrar som läser regelbundet för sina barn. Projektet ska även inspirera pedagoger i förskolan/skolan att arbeta med högläsning och boksamtal.
- Ett år pilot – utvärdering – centralt avtal med bibliotekshuvudman.

Läs för mig!
Viggos ORD
Ellens boll
Simons anka

Läsande förebilder

Språkkontrakt

Vi benämner ord vid deras rätta namn.

Vi tänker på att prata lugnt och tydligt.

Vi tittar på den vi pratar med.

Vi använder gester, bilder och föremål för att förstärka det vi säger.

Vi läser högt för barnen varje dag.

Vi använder oss av regeln om tre.

Att sitta med iPad gör vi tillsammans, i samspel.

Vi lyssnar på barnen, intresserar oss för vad de har att säga och ställer förljdfrågor.

Vi ropar inte högt utan går fram till den vi pratar med.

Vi avbryter inte varandra.

Mångspråksbibliotek

- Förbättrad mångspråkig biblioteks- och kulturverksamhet.
- Resurs för flerspråkiga elevers lärande genom att erbjuda ett gediget utbud av litteratur och läromedel på samtliga modersmål som talas av elever i BUF
- Interkulturell mötesplats
- Digitala resurser exv. polyglutt och alternativa verktyg.

Lokaler och miljöer

Förskolechef

- Funktionalitet i befintliga lokaler.
- Lokalförbättringar
- Tillgänglighet, anpassningar
- Tillgång till olika miljöer.

Förvaltningschef

- Nybyggnation
- Lokalförbättringar
- Tillgång till olika miljöer.

Miljön påverkar språket

- Miljöerna i förskolan ska bjuda in till pratande, lyssnande, läsning, skrivning, samspel och interaktion.

- Det som finns tillgängligt och lyfts fram i lärmiljön kommer att påverka det vi samtalar om.

- Många och rika förstahandsupplevelser – world knowledge becomes word knowledge

Mobil förskola – huvudman skapar förutsättningar för ökad likvärdighet för barn i utsatta områden

- Lådcyklar
- Bussar
- Medel för att gäöra närmiljö och fjärrmiljö till barnens lärmiljö
- Vidga barns världar och vidga deras språk

”Lärmiljöerna ska främja barnens språkliga utveckling och språkmedvetenhet samt synliggöra kulturell mångfald.”

Ur *Grunderna för planen för småbarnspedagogik*

Skapa en god språkmiljö

- Ingen entydig definition – vad innebär det för er?
- Fysisk miljö såsom rummens storlek och akustik
- Samtalsklimatet
- Synen på olika språk och olika sätt att kommunicera
- Bemötande
- Gruppsammansättning
- Pedagogers arbetssätt
- Talutrymme
- Tid, aktiviteter, stress, övergångar…

Kartläggningsarbete – var sker kvalitativ kommunikation?

- Måltider på torg och på avdelning
- De små rummens potential för djupare samtal
- Utemiljöns möjligheter till kommunikation

Personal

Förskolechef

- Rekrytering
- Kompetensutveckling
- Matcha kompetens med behov, exv. språkkunskaper.
- Kompetensutveckling av all personal
- Ta vara på språkkunskaper och kulturkunskaper

Förvaltningschef

- Långsiktig strategisk kompetensförsörjning.
- Vikariepooler
- Stöd för rekrytering

Organisationskultur och attityder

- 70 % av lärarna i studien uppfattade elevernas tvåspråkighet som negativ för skolarbetet.
- 83 % ansåg att eleverna var bärare av svårigheter, 16 % såg problem och svårigheter i skolmiljön. (Lahdenperä, 1997)
- Attityderna till majoritetsspråket avgörande för motivationen att lära sig det. (Benckert, 1999)
- Vikten av att synliggöra alla språk och alla kulturer
- Fokus på flerspråkighet som resurs istället för brist
- Att barnens olika språk ofta synliggörs i verksamheten i förskolan, förskoleklassen och skolan har stort symbolvärde för barnen. När föräldrar bjuds in till att berätta om sitt språk och sin kultur för barn och elever får det stor betydelse för alla barns språkliga medvetenhet. (Hélot och Young, 2006)

Samarbete

Syftet med det mångprofessionella samarbetet är att försäkra sig om att den småbarnspedagogiska verksamheten vid verksamhetsenheterna motsvarar barnens behov. Enligt lagen om småbarnspedagogik ska kommuner som anordnar småbarnspedagogik bedriva mångprofessionellt samarbete samt skapa de samarbetsstrukturer som behövs.

Ur Grunderna för planen för småbarnspedagogik

Erfarenheter från forskningsprojektet

Förskolan som arena för barns språkutveckling

- Polly Björk-Willén
- Distans mellan nivåer
- Bristande överblick
- Stor påverkan på språkmiljöerna och därmed även på barnens språkutveckling
- Olika typer av flerspråkighet
- Synen på flerspråkighet
- Olika behov – lik pedagogik

Förskolechefernas erfarenheter: Inskolning

- Inskolningssamtal med tolk
- Fokus på familjens bakgrund och situation, visa intresse.
- Fokus på att skapa goda relationer med familjen.
- Kortfattad information i skrift
- Bildstöd
- Information i ett sammanhang
- ”Förskolan är till för ditt barn”, många olika språk

Samverkan

- Ge tid!
- Vara nyfiken!
- Använda föräldrarnas erfarenheter som en ingång.
- Föräldrar som en resurs i att stötta modersmål i förskolan

”Language is the means of getting an idea from my brain into yours without surgery.”

Mark Amidon

Tack för idag!

karolina@utmedspraket.se
+46 706 119615